

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગૂજરાતી કૉપીરાઇટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૨૨૭૦૬ કિંમત

ગ્રંથનામ ૮૧૩૮૧

વર્ગાંક ૨-૧૩

પ્રકાશક ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર સુરત.

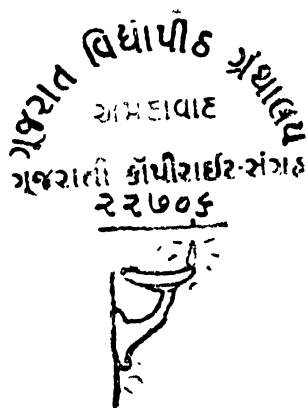
મુદ્રક: પ્રકાશક

નટવર મૂ. વીમાવાળા

માંડીવ સાહિત્ય મંદિર વતી—

માંડીવ મુદ્રણાલય,

હવાડિયો ચકલો, સુરત

સર્વે હસ્ત પ્રકાશક

સંસ્થાને સ્વાધીન

આવૃત્તિ પાંચમી

સંવત ૧૯૬૭

સને ૧૯૪૧

કિંમત : ૦-૬-૦

वि — न

१८

સાંકળિયું

૧ ઘોડો.....	૫
૨ સમડીનો માળો.....	૧૮
૩ અજળ ચોર.....	૨૪
૪ બટમોગરો.....	૩૧
૫ ગુલપરી.....	૪૧
૬ દાડમણ.....	૫૪

(૧)

પડોદરામાં પહેલાં એક દરજી રહેતો હતો. તેને ત્રણ દીકરા હતા. તેમણે એક બકરી પાળી હતી, તેના દૂધથી તેમને ખાવામાં બરાબર ચાલી રહેતું. દરજી દરરોજ તેને ચરવા લઈ જતો. દરજી ધરડો થયો, ત્યારે તેને બહારે તેના દીકરાઓ બકરીને ચરવા લઈ જવા લાગ્યા. એક દિવસ એટલા દીકરા ચીમનનો વારો આવ્યો. તે તેને ચારવાને વાલીમાં લઈ ગયો. ત્યાં પુષ્કળ લીલોતરી પથરાયેલી હતી.

સાંજ સુધી બકરી તે ચરી. પછી ઘેર જવાનો વખત થયો. એટલે તેણે બકરીને પૂછ્યું: “અલી બકરી, તેં પૂરું ખાધું છે ને ?”

બકરીએ જવાબ આપ્યો: “મેં પૂરેપૂરું ખાધું છે. હવે એક પાંદડું પણ ખાઈ શકું એમ નથી.”

“ચાલો ત્યારે, ઘેર.” છોકરાએ કહ્યું. બકરીને ઘેર પાછી લઈ જઈને તેણે ખીલે આંધી, અને પોતાના આપ પાસે જઈ બેઠો.

“વારૂ, દીકરા !” દરજીએ પૂછ્યું: “બકરીએ ખૂબ ખાધું છે ને ?”

“હા, એણે પેટ ભરીને ખાધું છે. હવે એક પણ પાંદડું વધારે ખાઈ શકે એમ નથી.”

પણ તેના પિતાને ખાત્રી ન થઈ. તેણે તબેલામાં જઈને બકરીને પૂછ્યું: “અલી બકરી, તેં બરાબર ખાધું તો છે ને ?”

બકરીએ જવાબ દીધો: “મારી બૂબ મટી નથી. ચરવાની જગ્યા થોડી હતી અને ઘાસ ઓ મળે નહિ. તેથી મને એક પાંદડું પણ જડ્યું નથી.”

દરજી બહુ ગુસ્સે થયો.

“આ હું શું સાંભળું છું ?” તેણે એકદમ ઘાંટો પાડ્યો.

મેડા પર જઈને દીકરાને કહ્યું: “અલ્યા લુચ્યા ! શા માટે તેં મને કહ્યું કે બકરીએ પૂરતું ખાધું છે ? અરે, એ તો બિચારી બૂખે મરે છે !” એમ કહી એકદમ ગુસ્સાથી પોતાનો ગજ ચીમન તરફ ફેંક્યો; ને પછી તેને ઘર બહાર કાઢી મૂક્યો.

ખીજે દિવસે વચલા છોકરા મગનનો વારો હતો. તે બકરીને પાસેના બગીચામાં લઈ ગયો. ત્યાં નાના કુમળા છોડ હતા. બકરી સવારથી સાંજ સુધી ચરી. ઘેર લઈ જતાં પહેલાં મગને પૂછ્યું: “ અલી બકરી, તેં પૂરતું ખાધું છે કે ?” ત્યારે બકરીએ જવાબ આપ્યો: “મેં ખૂબ ખાધું છે. હવે એક પણ પાંદડું મારાથી ખવાય એમ નથી.”

“ચાલો ત્યારે, ઘેર” મગને કહ્યું. પછી તે બકરીને ઘેર લઈ ગયો, અને પોતાના બાપ પાસે જઈ બેઠો.

“વારૂ, દીકરા ! બકરીએ નિરાંતે ખાધું ને ?” દરજીએ પૂછ્યું.

“હા, બાપા. એણે પેટ ભરીને ખાધું છે અને એક પણ પાંદડું વધારે ખાઈ શકે એમ નથી.” દીકરાએ જવાબ દીધો. પણ આથી તેના બાપને સંતોષ થયો નહિ. તેણે તબેલામાં જઈને બકરીને પૂછ્યું: “અલી બકરી, તેં પૂરેપૂરું ખાધું છે ને ?”

બકરીએ કહ્યું: “મારી બૂખ મટી નથી. જગ્યા ઘેડી

હતી, ઘાસ મળે નહિ; અને એક પણ પાંદડું જડયું નથી.”

“કેવો હુરામખોર છોકરો !” દરજીએ ખૂમ પાડીને કહ્યું : “આવા ગરીબડા પ્રાણીને ભૂખે મારે છે !” દરજીએ મગન પર ગજ ફેંક્યો તથા તેને ઘર બહાર કાઢી મૂક્યો.

હવે સૌથી નાના છોકરા નાનુનો વારો આવ્યો. તે બકરીને પડખેના વાડામાં લઈ ગયો. ત્યાં પાંદડાં, ફળ, ફૂલ વગેરે હતું. બકરી સવારથી સાંજ સુધી ચરી. સાંજે ઘેર જતાં પહેલાં નાનુએ પૂછ્યું : “બકરી, તેં પેટ ભરીને ખાધું છે ?”

બકરીએ જવાબ દીધો : “મેં મોજથી ખાધું છે, ને હવે એક પણ પાંદડું ખાઈ શકું એમ નથી.”

“ચાલો ત્યારે, ઘેર.” નાનુએ બકરીને ઘેર લઈ જઈને ખીલે ખાંધી અને ખાપ પાસે જઈને બેઠો.

“વારૂ, દીકરા ! બકરીએ પેટ ભરી ખાધું છે ?” દરજીએ પૂછ્યું.

“હા. તેણે પુષ્કળ ખાધું છે. એકે પાંદડું વધારે ખાઈ શકે એમ નથી.” દીકરાએ જવાબ આપ્યો. પણ દરજીને તેના કહેવા ઉપર વિશ્વાસ ન આવ્યો. તેણે ખીલે જઈને પૂછ્યું : “અલી બકરી, તેં પૂરતું ખાધું છે ને ?”

બકરી કહે : “મારી બૂખ મટી નથી. જમ્યા ઘોડી હતી.

ધાસ બિલ્કુલ નહોતું. મને એકે પાંદડું જડ્યું નથી.”

“અરેરે ! આ છોકરાઓ કેટલું જૂડું બોલે છે !”
 દરજી પોકારી બેઠો : “એકબીજાનું માથું ભાંગે એવા
 ડાહ્યા છે ! પણ હવે હું વધારે વાર સાંખી શકું એમ નથી.”
 ક્રોધભેર માળ ઉપર જઈ, તેણે પોતાના દીકરાને ખૂબ માર્યો
 અને કાઢી મૂક્યો.

(૨)

હવે દરજી એકલો જ રહ્યો. ખીજે દિવસે જાતે
 તબેલામાં જઈ તેણે બકરીને કહ્યું : “ચાલ બકરી, ચાલ
 ચરવા. આજે હું જાતે લઈ જઈશ.” પછી તે તેને સારી
 લીલોતરીવાળી જગ્યામાં લઈ ગયો. સાંજે તેને પૂછ્યું :
 “અલી બકરી ! તેં ખૂબ ખાધું છે ને ?”

“મેં ઘણું જ ખાધું છે અને હવે એક પણ પાંદડું
 વધારે ખાઈ શકું એમ નથી.” બકરીએ જવાબ દીધો.

“ચાલ ત્યારે, ઘેર” એમ કહી ઘેર જઈ તબેલામાં
 બાંધીને પાછા ફરતી વખતે દરજીએ પૂછ્યું : “અલી બકરી,
 તેં સંતોષથી ખાધું તો છે ને ?”

બકરીએ જવાબ દીધો : “મારી ભૂખ મટી નથી.
 જગ્યા થોડી અને ધાસ મળે નહિ, એટલે મને જરા પણ
 ખાવા મળ્યું નથી.”

દરજી આશ્ચર્ય પામ્યો અને સડક જ બની ગયો ! હવે તેને માલમ પડ્યું કે આ બકરી તો લુચ્ચી છે. પોતાના દીકરા તરફ નકામા ગુસ્સે થવા માટે તેને પસ્તાવો થયો. તે ખૂમ પાડી ઊઠ્યો: “ઊભી રહે, લુચ્ચી બકરી, હું તને બહાર કાઢી મૂકીશ. એટલુંજ નહિ, પણ એવી શિક્ષા કરીશ કે તને કોઈ રાખશે જ નહિ.” આમ કહીને તેણે છરો લીધો અને તેનું માથું ઝોડી નાંખી, સીધું સપાટ કરી નાંખ્યું ! પછી ચાબૂક વતી ખૂબ ફટકાવી, ગજ વતી ખૂબ ઠોંસા માર્યા, તથા બે પગ પકડી હવામાં ઉછાળી. બકરી માંડમાંડ તેની પાસેથી જીવતી નાસી છૂટી !

હવે દરજી એકલો રહ્યો અને દુઃખી થયો. તે પોતાના દીકરા ઘેર પાછા આવે તો સાડું એમ ઇચ્છવા લાગ્યો.

(૩)

મોટો દીકરો ચીમન એક સુથારને ઘેર જઈ રહ્યો હતો. ત્યાં તે સારી રીતે કામ શીખવા લાગ્યો અને પોતાના શેઠને તેણે સંતોષ આપ્યો. આખરે જ્યારે તેને મુસાફરીએ જવાનું મન થયું, ત્યારે તેના શેઠ તેને એક મેજ ભેટ આપ્યું. મેજ સાધારણ લાકડાનું હતું, અને ખીબા મેજ જેવું જ દેખાતું હતું; પણ તેમાં એક અદ્ભુત ગુણ હતો. કોઈ તેના ઉપર બેસીને કહે કે: “મેજ ! ખાવાનું”

આપ.” તો તરત જ મેજ ઉપર દૂધપાકપૂરી, ભજિયાં, શાક વગેરે જે ભેંધએ તે તૈયાર થઈ આવતું.

ચીમને વિચાર્યું કે હવે મારે કમાવાની જરૂર નહિ પડે. તેથી તે ઘેર પાછો જવાને નીકળી પડ્યો; કારણ કે તેને ખાત્રી હતી કે હવે હું ઘેર જઈશ તો મારા બાપ મને કાઢી નહિ મૂકે. રસ્તામાં તે એક વીશીમાં ઊતર્યો અને તેના માલિકને કહ્યું: “અલ્યા, આજે હું તારા બધા મહેમાનોને જમવાનું પૂરું પાડીશ.”

પછી બપોરે બધા જમવા આવ્યા, ત્યારે તેણે મેજ ગોઠવીને કહ્યું: “મેજ, ભાણું પીરસ.”

તરત જ ત્યાં ભતભતનાં પકવાન, શાક દેખાયાં. પછી તો ખાવાની લૂંટાલૂંટ ચાલી, પણ કાંઈ ખૂટે તેમ નહોતું; તેથી દરેક જણાએ પેટ ભરી ખાધું. આ દેખાવ વીશીનો માલિક એક ખૂણામાં ઊભો ઊભો જોતો હતો. તેણે વિચાર્યું કે: “મેજ મારી પાસે હોય તો કેવું સાડું!” તેથી બપોરે બધા બહાર ગયા અને ચીમન કાંઈ કામ સાડું ગયો, એટલે તેણે તરત જ પેલા મેજના જેવું જ એક બીજું મેજ મૂકી પેલું મેજ લઈ લીધું.

ચીમન બહારથી આવી સામાન લઈ ચાલતો થયો, પણ તેણે મેજ બરાબર જોયું નહિ. સાંજે તે ઘેર પહોંચ્યો.

અને બાપ કને જઈ પગે પડ્યો.

પિતાએ પૂછ્યું: “દીકરા, તું શું કમાયો?”

ચીમને જવાબ દીધો: “હું એક મેજ લાવ્યો છું. પછી બાપા, એ તો કલ્પવૃક્ષ જેવું છે. જોજો, હું તેના આગળ બેસી કહું કે મેજ, ભાણું પીરસ, એટલે એકદમ ભાતભાતનાં મિષ્ટાન્ન તથા ખાવાનાં દેખાશે. તમે જઈને મહેમાનોને નોંતરો.”

પછી જ્યારે બધા મહેમાનો આવ્યા, ત્યારે તેણે મેજને કહ્યું: “મેજ, ભાણું પીરસ.” પછી કાંઈ દેખાયું નહિ! તેથી તે ઘણો અંખવાણો પડ્યો અને બધા મહેમાનોને ભૂખ્યા પોતાને ઘેર પાછા જવું પડ્યું અને દરજી તે દરજી જ રહ્યો.

(૪)

મગન દુકાનમાં જઈ રહ્યો. ત્યાં તેણે પછી કામથી પોતાના શેઠને બહુ ખુશ કર્યો. તેને જ્યારે ઘેર જવાનું મન થયું, ત્યારે શેઠે તેને એક ગધેડા આપ્યો અને કહ્યું કે: “તું આ ગધેડા નીચે લુગડું પાથરીને બોલીશ ‘સોનૈયા’ કે તસ્ત જ ગધેડાના મોંમાંથી સોનામહોરોનો ઢગલો પડશે જા, સુખી થા.”

મગન ચાલતો થયો અને રાત પડી ત્યારે પેલી આમળ

જણાવેલી વીશીમાં જ ઊતર્યો. ત્યાં રાત રહ્યો. પહેલેથી જ તેણે વીશીના માલિકને થોડીક ગીનીઓ આપી, જેથી તેને બહુ આશ્ચર્ય લાગ્યું. પણ કોઈ ચીજ વેચાતી લેવા માટે પેલા છોકરાએ પોતાના ગજવામાં હાથ નાંખ્યો તો એક પણ ગીની ન મળે. તેથી ચોરડામાં ગધેડાને લઈ જઈ તેણે બારણું વાસ્યું અને તેની નીચે લુગડું પાથરીને ‘સોનૈયા’ કહ્યું કે તરત જ સોનાના સિંકાનો ઢગલો થયો. આ બધું પેલી વીશીના માલિકે જોયું, તેથી તેણે મગનને રહેવાનો ખૂબ આગ્રહ કર્યો. બપોર સુધી તે ત્યાં રહ્યો. તે વખતમાં માલિકે ગધેડો બદલી દીધો. બપોરે મગન ઊપડ્યો ને ઘેર પહોંચ્યો. ઘરેણે આવકાર આપ્યો અને પૂછ્યું: “દીકરા, શું લાવ્યો ?”

“આ ગધેડો.” તેણે જવાબ દીધો.

“અરે, આ ગામમાં ગધેડા તો ઘણા ય છે. તું શા માટે લાવ્યો ?”

મગને ગધેડાની નીચે લુગડું પાથરીને કહ્યું: “સોનૈયા !”

પણ એકે સોનૈયો ફેખાયો નહિ, તેથી તે અંખવાણું પડી ગયો; અને ઘરેણે તે ઘરેણે રહ્યો !

(૫)

ત્રીજો દીકરો નાનું સંઘાડીઆને ત્યાં જઈને રહ્યો હતો. ત્યાં તેણે બહુ હુશિયારી તથા બહાદુરી બતાવી. એ પોતાના

એ ભાઈઓ કરતાં વધારે વખત શેઠને ત્યાં રહ્યો. તેણે પોતાના ખર્ચે ભાઈઓની હુકીકત સાંભળી હતી. તેને ખબર હતી કે ખર્ચે દુઃખી અવસ્થામાં છે. વળી ખર્ચેને કેવી રીતે લૂંટી લેવામાં આવ્યા હતા અને વીશીનો માલિક લૂંટારો હતો, એ પણ તેના બાલ્યવામાં આવ્યું હતું.

જ્યારે તેને ઘેર પાછા જવાનો વખત થયો, ત્યારે તેના શેઠે તેને એક લાંબી કોથળી આપી. કોથળીમાં એક ધોકો હતો.

તેના શેઠે કહ્યું: “હું તને ખરાબર સમજાવું. જો, કોઈ તને મારે, દુઃખી કરે, અપમાન કરે કે કંઈ પણ નુકસાન કરે તો તારે તરત જ કહેવું કે: ‘ધોકા, બહાર!’ આટલું બોલતાંની સાથે એકદમ કોથળીની અંદરનો ધોકો નીકળી તે માણસને મારશે. પછી જ્યારે તારી ઈચ્છા ખેંચી લેવાની થાય કે તરત જ ‘ધોકા, અંદર!’ કહેવું; એટલે ધોકો પાછો કોથળીની અંદર પેસી જશે.”

નાનુએ શેઠનો આભાર માન્યો. ખભા ઉપર થેલી ઉપાડીને તે ચાલતો થયો. રસ્તે પેલી આગળવાળી વીશીમાં જ એ ગયો. ત્યાં ઉતારો કરી તેના માલિકને થોડા પૈસા આપી રાત રહેવા વિચાર કર્યો. જમીને એ સૂતો, એટલે વીશીવાળે વિચાર કર્યો કે આ કોથળી સોનારૂપાથી ભરેલી

હોવી ભેઠએ. જેવો તે છોકરો સૂતો કે તરત જ ત્યાં આવી તે પેલી કોથળી લેવા લાગ્યો. પણ નાનુ બિંધતો નહોતો. તે તો વાટ ભેઠને જ બેઠો હતો. તેણે તરત જ કહ્યું: “ધોકા, બહાર!” તરત જ ધોકો બહાર નીકળી પેલાને મારવા લાગ્યો. નાનુએ તેને ખૂબ ધમકાવ્યો અને પોતાના ભાઈએને છેતર્યાનું તેની પાસે કબૂલ કરાવ્યું. આખરે માલિકે કંટાળી જઈને કહ્યું કે “આ ધોકાને ખેંચી લે તો હું તને ટેબલ અને ગધેડો પાછાં આપું.” આથી આનંદમાં આવી જઈને નાનુ બોલ્યો: “ધોકા, અંદર!” આ રાંભળીને ધોકો કોથળીની અંદર જઈ બેસી ગયો. પછી ગધેડો, ટેબલ અને કોથળી લઈ, પોતાના બાપને ત્યાં જઈને નાનુ તેને પગે લાગ્યો. બાપે તેને આવકાર આપ્યો અને પૂછ્યું: “કેમ, શું કરાયો?”

“બહુઈ ગધેડું, અજબ મેજ અને તે ઉપરાંત એક કોથળી!—મારા બન્ને ભાઈએને બોલાવો અને કુટુંબીઓને તેડો; કારણ કે તેમને મારે જમણુ તથા સોનૈયા આપવા છે.” નાનુએ જવાબ દીધો.

તરત જ બંને ભાઈ અને મહેમાનો આવ્યા. નાનુએ મોટા ભાઈને મેજ આપી કહ્યું કે: “તમારૂં કામ ચલાવો.”

પછી મોટા ભાઈએ મેજ આગળ બેસી કહ્યું: “મેજ,

નીશીવાળાને ધોરનો માર પડે છે.

ભાણું પીરસ.” તરત જ ટેબલ ઉપર દૂધપાકપૂરી, શાકભજિયાં પીરસાયેલાં નજરે પડ્યાં. સૌ પેટ ભરીને જમ્યાં.

પછી વચલા ભાઈને બોલાવી કહ્યું: “લ્યો આ ગધેડો, ને તમારું કામ ચલાવો.” તરત જ તે ગધેડા નીચે લુગડું પાથરીને બોલ્યો: “સોનૈયા.” તરત જ લુગડા ઉપર સોનૈયાનો ઢગલો દેખાયો. સૌએ જોટલા લેવાયા તેટલા લીધા.

પછી દરજી અને તેના દીકરાઓ સુખેથી રહેવા લાગ્યા.

(૬)

પેલી બકરીનું શું બન્યું તે હવે જોઈએ. તેનું માથું બોડેલું હતું, તેથી તે બહુ શરમાઈ અને દોડી જઈ શિયાળની ગુફામાં ભરાઈ ગઈ. જ્યારે શિયાળ આવ્યું, ત્યારે તેની બે ચળકતી આંખો જોઈને ખીને લાગી ગયું. રસ્તામાં એક વરૂ મળ્યું અને બંને જણા પાછા ગયા. પણ જેવા ત્યાં પહોંચ્યા, કે તરત જ તેઓ બંને સાથે પણ ખીધા અને નાસી છૂટ્યા. રસ્તામાં વરૂને એક મધમાખ મળી. વરૂએ તેની મદદ માટે વિનંતી કરી, એટલે મધમાખ જઈને બકરીના માથા ઉપર બેઠી અને ખૂબ ચટકા ભર્યા, તેથી તે બેં બેં કરવા લાગી. આથી શિયાળે અને વરૂએ તેને ઓળખી લીધી, અને ફાડી ખાધી.

આ પ્રમાણે જૂઠી બકરી મરી ગઈ!

સુવિતા અને દિનકર નાનાં, કુમળી વયનાં ભાઈ-
 બહેન હતાં. તેમના પિતાજી ક્ષયની બિમારીથી
 પીડાતા હતા. દાકતરસાહેબ તેમને હવાફેર માટે માથેરાન,
 મહાબળેશ્વર કે એવી હવા ખાવાની જગાએ જવાની સલાહ
 આપતા હતા; પરંતુ મધ્યમ સ્થિતિનું કુટુંબ; મહા મહે-
 નતે ગુજરાન કરતું હતું. તેમાં વળી મંદવાડે રોજ બંધ
 કરી હતી અને અસહ્ય મોંઘવારી, એટલે મનની અભિ-
 લાષા પૂરી થવાનો સંભવ ન હતો. માતૃશ્રી ચિંતાતુર રહેતાં
 હતાં. પિતાજીને પણ નિરાશા હતી.

આની અસર આ ભાઈબહેન પર પણ થઈ. તેમણે બાળબુદ્ધિથી એના ઉપાયની શોધખોળ કરવા માંડી. એક વખત તેમની વચ્ચે નીચે પ્રમાણે વાતચીત થઈ.

દીનકર: “કેમ સવિતા, આપણે કોઈ રીતે પૈસા મેળવીએ તો કેવું સાઈ? તને પૈસાદાર થવું ગમે છે?”

સવિતા: “હા, લાઈ! પરંતુ મોજમઝા ભોગવવા માટે નહિ. બાપુજીની તબિયત સુધારવા સારુ દાક્તર-સાહેબના કહેવા મુજબ તેમનાથી હવાફેર કરી શકાય એટલા પૈસાની ખાસ જરૂર છે. પણ તું તો મૂરખ છે. આપણી ઉમ્મર હજી ઘણી જ નાની છે; એટલે પૈસા ક્યાંથી મળે?”

દીનકર: “બહુ સારુ. છોકરીઓ તો જે તે વાંધા કાઢ્યા જ કરે. સાંભળ. આજે જ મેં એક છાપામાં વાંચ્યું છે કે સમડીના માળાની લોકો બહુ મોટી કિંમત આપે છે. તેં મને તે દહાડે માળો ખતાવ્યો હતો. મને હજી તે જગા યાદ છે. આપણે જઈને તે લઈ આવીએ. પછી આપણે માળો વેચીને પૈસા મેળવીશું એટલે બાપાજીને હવા ખાવા જવાની ભોગવાઈ થશે.”

સવિતા: “જા, જા, ગાંડા. વળી માળો તે કોણ ખરીદ કરતું હશે? વળી તેં એ વિચાર કર્યો, કે તે માળો

લેવાથી બિચારી સમડીને કેટલું દુઃખ થશે ? તે નિરાધાર થઈ જશે. તેનાં ઈડાં બધાં ખરાબ થઈ જશે. તેનાં બચ્ચાં મરી જશે. આવો નિર્દય મેં તને આજે જ બહુયો !”

દિનકરને પણ પક્ષીઓ તરફના ઘાતકીપણાનો વિચાર આવ્યો એટલે તેનું મોં લેવાઈ ગયું; છતાં પછી બાપુજી સંબંધી વિચાર આવ્યો એટલે બોલ્યો: “પણ આપણે તો બાપાજીની તબિયત સુધારવા માટે પ્રયાસ આદર્યો છે, અને તને ખબર તો હશે, કે પક્ષીઓ દર વર્ષે માળા બાંધે છે.”

સવિતાના મનને આ વાત ગમી. પછી બીજે દિવસે સવારમાં ઊઠીને માળો લઈ આવવાનું બંનેએ ઠરાવ્યું.

દિનકરે કહ્યું: “પો કાટતાં જ આપણે નીકળીશું. બારી ઉઘાડી રાખીને સૂઈ જજે, એટલે વહેલું ઊઠાશે; અને સૂતી વખતે માથું ઓશીકા ઉપર ચાર વાર ઠોકજે એટલે બરાબર ચાર વાગે ઊઠાશે.”

સવિતા કહ્યા પ્રમાણે બરાબર ચાર વાગે ઊઠી. તેણે દિનકરને જગાડ્યો, અને બંને જાણુ જરા પણ અવાજ કે ખડખડાટ કર્યા વિના નીચે ઊતરીને બહાર ગયા.

બહારનો દેખાવ રમણીય હતો. હવા ઠંડી તથા તાજી હતી. સવિતા બોલી ઊઠી: “લાઈ, બધાં માણસો વહેલાં ચાર વાગે ઊઠીને કામે કેમ લાગી જતાં નથી ? આ વખતે

નિશાળમાં જધું તો ઘણું જ સારું લાગે અને દાખલા ગણવા તો બહુ જ સહેલા થઈ જાય, નહિ વારુ ? મુખ પાઠ પણ ઝટ આવડે.”

વિનોદમાં અને મજામાં વાતો કરતાં કરતાં એ નાનકડાં લાઈબ્રેરી હાથમાં હાથ મેળવી નદીકિનારે જઈ પહોંચ્યાં. ત્યાં ખાવાનું આશુનું હતું તે તેમણે ખાઈ લીધું અને નિર્મળ પાણી પીધું. પછી નદીકિનારે માળાઓમાં શોધ કરવા માંડી અને છેવટે ખોળી પણ કાઢ્યો. એટલામાં સામે કાંઠેથી એક માણસનો અવાજ સંભળાયો.

“અરે છોકરાં, તમે કૂકડો બોલ્યો કે નરત જ બિટીને આવ્યાં છો કે શું ? અહીં શું ખોળો છો ?” એવું બોલતો તે ગૃહસ્થ પાસે આવી પહોંચ્યો.

દિનકરે જવાબ દીધો: “અમે સમડીનો માળો લેવા આવ્યાં છીએ. તેના બહુ પૈસા બિપજશે.”

તે ગૃહસ્થ બોલ્યો: “તમારે કેટલા પૈસા ભેઈએ છે ?”

દિનકરે કહ્યું: “લગભગ ૨૦૦ રૂપિયા, સાહેબ.” પૈલાએ ડોકું ધૂણાવ્યું અને કહ્યું કે: “એ તો બહુ ભારે કિંમત ગણાય. વાડ, તમારે એ રકમ શા સારુ ભેઈએ છે ?”

હવે સવિતાનો વારો આવ્યો. તેણે ઘણીજ અસરકારક રીતે બાપાજીના મંદવાડની તથા તેમને હુવાફેર

કરવા જવાની જરૂરની હકીકત કહી. હવાફેર કરે તો જ તેઓ ખચે એમ કહેતાં સવિતા ગળગળી થઈ ગઈ. આથી તે ગૃહસ્થ પર સચોટ અસર થઈ. તે ઉમળકાથી બોલ્યોઃ “બાળકો, હું કુદરતનો રસિયો છું. ફોટોગ્રાફ છખી લેવા સમડીનો માળો હું ખોળતો જ હતો. તમે મને બતાવ્યો તે ઠીક થયું. હું તો એ માળાને અડકીશ પણ નહિ, ને પક્ષીનાં ઈંડાં ચોરીશ પણ નહિ. તમારે પણ તેમ કરવાની જરૂર નથી. પણ આ છખી લેવાની કિંમત તરીકે હું તમારા બાપાજીને, માતુશ્રીને અને તમને બંને નાબુક લાઈબ્રેરને મહાબળેશ્વર લઈ જઈશ. ત્યાં મારો સુંદર બંગલો છે. તેમાં તમે રહીને આનંદ કરજો. બાપાજીની તબિયત જરૂર સુધરી જશે. અને તમને પણ રમવાનું તથા જોવાનું મળશે.”

પહેલાં તો એ વાત આ બિચારાં બાળકોના માન્યામાં પણ આવી નહિ. તેમનાં કુમળાં મગજને માટે આ ભારે નવાઈ જેવી હકીકત હતી. પણ તે પૂરેપૂરી સાચી નીવડી. પેલા માયાજી સદ્ગૃહસ્થે છખી લીધી અને ત્યાંથી દિનકરની સાથે જ તે એમના પિતાને મળવા ગયો. અને બધી હકીકત તેમને સમજાવી. પરિણામે તેમનું મહાબળેશ્વર જવાનું નક્કી થયું અને બેત્રણ મહિનાની ટેકરી પરની હવાથી બાપાજીને પૂરેપૂરો આરામ થઈ ગયો.

બાળકોની ખુશીનો પાર રહ્યો નહિ અને સુઝ માબાપે
પણ પોતાનાં સુંદર બાળકોનાં મનમાં નાનપણથી જ માતા-
પિતાની ભક્તિ તેમજ પક્ષી તરફના પ્રેમભાવના સંસ્કાર
ઉદય પામેલા જોઈ પરમેશ્વરનો ઉપકાર માન્યો.

જ્યારે જ્યારે આ વાત લાઈબ્રેન પરસ્પર સંભારે છે,
ત્યારે ત્યારે તેમને ખાસ આનંદનું કારણ એ જણાઈ આવે
છે, કે માળો ચોરવાની તેમને જરૂર પડી નહિ. માતૃપિતા
માટે ચિંતા કરવી એ તો દરેક બાળકનો ધર્મ છે એમ
તેઓ સમજે છે, અને તેને તેઓ પોતે મોટું રૂપ
આપતાં નથી.

એક હતો ચોર. તેને એવો નીમ હતો કે એક
 વરસમાં એક વાર ચોરી કરવી. ખીજી વાર નહિ.
 એક દિવસ એ ચાલ્યો ચોરી કરવા. રસ્તામાં એક
 નદી આવી. ત્યાં એ બેઠો. એટલામાં એક વાણિયો ત્યાં
 આવ્યો. એને બહુ તરસ લાગેલી. બોબો ભરીને એ પાણી
 પીવા ભય છે, ત્યાં તો એણે ચોરને બોલ્યો. વાણિયાના
 પેટમાં કાળ પડી. પાણી પૂરું પીધા વિના તે બેઠ્યો.
 ચોર કહે: “થોડી, પાણી તો પૂરું પી લ્યો.”
 વાણિયો કહે: “બસ ભાઈ, મારે વધારે પીવું નથી.”

ચોર કહે: “શેઠ, તમે ભડકો માં. હું તમને નથી લૂંટવાનો. વિશ્વાસ રાખો ને પાણીપાણી પી લ્યો. મારે તો મોટી ચોરી કરવાની છે.”

વાણિયાએ પાણી પીધું.

ચોર કહે: “શેઠ ! તમારી પાસે આ લાકડી છે, તે મને આપો. હું પૈસા આપીશ.”

વાણિયાના મોં ઉપરથી લોહી ઊડી ગયું. એ બોલ્યો: “ભાઈ, મારાથી લાકડી વિના ચલાય નહિ. લાકડીને ટેકે તો ચાલું છું. આવા વગડામાં ખીજી લાકડી ક્યાંથી લાવું ?”

ચોરે લાકડી ઝૂંટવી લીધી અને એને ચીરી, ત્યાં તો માંહેથી ચાર રત્નો નીકળ્યાં.

ઘાંત કાઢીને ચોર કહે કે: “શેઠજી, તમને મેં અભયવચન દીધેલું, તો એ તમે મારી પાસે ખોટું બોલ્યા. લ્યો, તમારાં રત્ન, મારે એ ખપે નહિ. તમે કયે ગામ જાઓ છો ?”

શેઠ કહે: “ઉજેણી નગરી.”

ચોર કહે: “ત્યારે ઉજેણીના રાજા વીર વિક્રમને એટલું કહેજો કે આજે રાતે હું ચોરી કરવા આવીશ; માટે હુશિયાર રહે.”

વાણિયાએ જઈને વીર વિક્રમને ખબર દીધી.

રાજા વીર વિક્રમ તો વિચાર કરવા લાગ્યા કેઃ
“ઓહો ! આવો બહાદુર ચોર કોણુ હશે ? આ ચોર તો
સામેથી સમાચાર મોકલાવે છે !”

રાજાજીએ હુકમ કર્યો કેઃ “આજે રાતે હું એકલો
આખા નગરની ચોકી કરવાનો છું. માટે બધા સિપાઈઓને
રજા આપવી. કોઈએ આજ રાતે જાગવાનું નથી. નગરનાં
માણુસોને પણ કહેજો કે નિરાંતે સૂઈ જાય.”

રાજાજી તો દેવતાઈ પુરુષ હતા. એમના વચન ઉપર
બધાને વિશ્વાસ હતો. રાત પડી. ચોકીદારો બધા
પોતપોતાને ઘેર ગયા. ગામનાં માણુસો પણ સૂઈ ગયાં.
નગરગઢના દરવાજા દેવાઈ ગયા.

રાજાજી એકલા ચોરનો વેશ લઈને નગરની અંદર
ગઢની રાંગેરાંગે ફરવા લાગ્યા. ફરતાં ફરતાં એક જગાએ
ઊભા રહ્યા. એમને લાગ્યું કે અહીંથી ચોર ઊતરશે.

ત્યાં તો બહારથી પેલો ચોર ગઢ ઉપર આવ્યો.
ચોરે જોયું કે અંદર એક આદમી ઊભો છે, એટલે તે
પાછો ઊતરવા લાગ્યો. રાજાજીએ સિસોટી મારી. ચોરે એક-
બીજાને જોઈ સિસોટી મારે તેવી જ એ સિસોટી હતી.

પેલો ચોર સમજ્યો, કે આ કોઈ મારો જ ભાઈબંધ
લાગે છે. એટલે એ અંદર આવ્યો. વિક્રમરાજ કહેઃ “ચાલ

દોસ્ત, હું આ ગામનો લોભિયો છું. તને સારાં ઠેકાણાં બતાવું.”

બંને જણા ચાલ્યા. ચાલતાં ચાલતાં એક શાહુકારનું ઘર આવ્યું. રાજાએ અંદર જવાનો રસ્તો બતાવ્યો. ચોર અંદર ગયો. ત્યાં શેઠશેઠાણી ભર ઊંઘમાં સૂતેલાં. ચોર થોડી વાર ઊભો. ત્યાં ઊંઘમાં ને ઊંઘમાં શેઠાણી બોલ્યાં કે: “કેાણુ એ, ભાઈ?”

આ સાંભળીને તરત ચોર બહાર નીકળ્યો. રાજાને કહે કે: “ચાલો બીજે ઘેર. અહીં ખાતર નથી પાડવું.”

રાજા કહે: “કેમ વારુ?”

ચોર બોલ્યો: “શેઠાણીએ મને ભાઈ કહ્યો. બહેનને તો કાંઈક દેવું જોઈએ. તેને ત્યાં ચોરી થાય?”

પછી પોતાની પાસે એક સોનાનો વેઢ હતો, તે શેઠાણીની પથારીમાં મૂકી આવ્યો.

પછી બંને જણા બીજે ઠેકાણે પહોંચ્યા. ચોર અંદર ગયો. ત્યાં શેઠાણી સૂતેલાં. ચોરનો હાથ એક મીઠાની ગુણુ ઉપર પડ્યો. એના મનમાં એમ થયું કે આ સાકર છે. એક ગાંગડો લઈને મોઢામાં મૂક્યો, તો મીઠું નીકળ્યું. ચોર તરત બહાર નીકળ્યો.

રાજા કહે: “કેમ થયું?”

ચોર બોલ્યો: “ભાઈ, આ ઘરનું લૂણુ (મીઠું) મારું

પેટમાં પડ્યું. મારાથી લૂણુહરામ થવાય નહિ. ચાલો, બીજો ઘેર.”

રાજાને થયું કે: “આ તે ચોર છે કે સંત ?”

ત્રીજો ઘેર ગયા. રાજાએ રસ્તો દેખાડ્યો. ચોર અંદર જઈને હાથ ફેરવે, તો એક જીવારના કોથળામાં એનો હાથ પડ્યો. ચોર તરત બહાર નીકળ્યો ને રાજાને કહ્યું કે: “ભાઈ, શુકન બહુ સારાં થયાં. જાર હાથમાં આવી, પણ જે ઘરમાં શુકન થયા તે ઘરને કંઈ લૂંટાય ? શુકન તો હવે ફળવાનાં. ચાલો બીજો ઘેર.”

રાજા કહે: “ચાલ, ત્યારે રાજમહેલ ફાડીએ.”

બંને જાણુ આવ્યા રાજમહેલમાં. રાજમહેલની અંદર દાખલ થયા તો એક પણ ચોકીદાર ન ભેયો. ચોર પૂછે છે: “ભાઈ! આ તે શું ? ગામમાં કોઈ ચોકીદાર નહિ, હરબાર-ગઢમાં યે કોઈ નહિ ! રાજા વિક્રમનો બદોબસ્ત તો બહુ વખણાય છે ને ?”

રાજા કહે: “અરે ભાઈ ! એ તો બહારની દુનિયામાં મોટી મોટી વાતો સંભળાતી હશે. અહીં તો આખું અંધેર ચાલે છે. રાજા કાંઈ જ ધ્યાન નથી દેતા.”

મહેલમાં રાણી હિંડોળાખાટ ઉપર સૂતેલાં. રાજા ચોરને કહે કે: “આ ખાટના પાયા સોનાના છે. પાયા લઈ લઈએ, એટલે છોકરાંનાં છોકરાં બેઠાં ખાય.”

પણ ખાટ શી રીતે કાઢવી? રાણીજી બગી બચ તો ?

પછી ચોરે એ ખાટ હેઠળ ઉપરાઉપરી ગાદલાં ખડ-
કવા માંડ્યાં. ખાટને અડે એટલેા મોટો ઢગલો કર્યો. પછી
છરી લઈને ચારે તરફની ખાટની પાટી કાપી નાંખી એટલે
નીચે ગાદલાં હતાં તેમના ઉપર રાણીજીનું શરીર રહી ગયું.

પછી ચોરે દાંત ભરાવીને ખાટને આંકડીમાંથી ખેંચી
લીધી. પછી એને વીંખીને ચાર પાયા જુદા કાઢ્યા. ચારે
પાયા લઈને બન્ને જણા પાછા ગઢની રાંગે પહોંચ્યા.

પેલો ચોર કહે: “લે બાઈ, આ જે પાયા તારા, ને
જે મારા. સરખો ભાગ.”

રાજા કહે: “હું એક જ પાચો લઈશ. મહેનત તો
તારી છે.”

ચોર કહે: “ના, તેં જ મને ઠેકાણું બતાવ્યું. તારી
મહેનત પણ ઘણી છે.”

ત્યાં તો ઝાડ પરથી એક ચીખડી ખેલી.

તરત ચોરે રાજાને કહ્યું: “ઓળખ્યા તમને. શાબાશ
છે, રાજા ! માથે રહીને ચોરી કરાવી કે ?”

રાજા હસી પડ્યા ને પૂછ્યું: “તેં શી રીતે જાણ્યું,
કે હું રાજા છું ?”

ચોરે કહ્યું: “રાજાજી, હું પંખીની વાચા સમજું છું.

આ ચોખ્ખી બોલી એનો અથ એમ થાય છે કે આ ચોરીના માલનો માલિક તો અહીં જ બિલો છે !”

રાજાએ શાખાશી આપી. ચોરને પોતાને મહેલે લઈ ગયા. ખીજે દિવસે મોટી કચેરી ભરીને ચોરને ધનામ આપ્યું. એની નીતિનાં વખાણ કર્યાં, અને રાજમાં મોટી નોકરીએ નીમ્યો.

ધણાં વરસ પહેલાં બંગાળમાં એક મોટું રાજ્ય હતું. ત્યાંનો રાજા શૂરવીર અને દાનો હતો. તેની રાણી પણ ભદ્રી ને માયાળુ હતી. તેમને સંતાન સિવાય બધું સુખ હતું. સંતાન નહિ હોવાથી તે ઉદાસ રહેતાં. ઘેર પારણું બંધાય એવી આશાથી તેમણે અનેક વ્રત કર્યાં, અને પરમેશ્વરને ઘણા કાલાવાલા કર્યાં.

એક દિવસ રાણીને એક સાધુપુરુષ મળ્યા. તેમણે કહ્યું કે: “તને એક બહુ રૂપાળો પુત્ર થશે. તે જે માંજે તે તરત મળે એવી દિવ્ય શક્તિ તેનામાં આવશે.”

આ સાંભળી રાણીનો આનંદ માય નહિ. તે તે હરખાઈ હરખાઈ જાય.

પછી રાણીને પૂરે દિવસે, સાધુએ કહ્યું હતું તે પ્રમાણે, પુત્ર સાંપડયો. વાત આખા શહેરમાં ફેલાઈ અને જ્યાં ત્યાં ઉત્સવ થઈ રહ્યા. રાજાએ પોતાના હરખારમાં આનંદઘોષવ કર્યો, અને ગરીબોને પુષ્કળ દાન આપ્યું.

પરમેશ્વરની કૃપાથી પુત્રપ્રાપ્તિ થઈ. પછી તેનું નામ નિરંજન પાડ્યું. છોકરાને ઘૂંટણીઆં તાણતાં આવડયાં, એટલે રાણી તેને લઈને બાગમાં બેસતી. તે ત્યાં જ રમ્યા કરતો.

એક દિવસ રાણી પોતાના નિત્યક્રમ પ્રમાણે કુંવરને નવરાવી બાગમાં ફૂલના માંડવા નીચે ઠંડી હવામાં બેઠી હતી. ત્યાં છોકરાને રમતાં રમતાં ઊંઘ આવી ગઈ. રાણી પણ થોડી વારમાં ઊંઘી ગઈ.

રાજાને ત્યાં દુષ્ટબુદ્ધિ નામનો એક રસોઈઓ હતો. રાજપુત્રમાં દિવ્ય શક્તિઓ રહેલી છે, એવી તેને ખબર પડી હતી. તેથી તે દિવસે બાગમાં લાગ બેઠાને રાજપુત્રને રાણીની સોડમાંથી ઊંચકી પોતાના ખભા ઉપર નાંખી, ત્યાં એક મરેલું જનાવર મૂકી, પોતે દૂર દેશમાં ભાગી ગયો અને ત્યાં પોતાનો સ્વાર્થ સાધવાની પેરવી કરી.

દુષ્ટબુદ્ધિએ રાજપુત્ર કને કહેવરાવ્યું કે: “રાજાને શોભે

એવો કિલ્લો જોઈએ છે.” એટલે એક મજબૂત કિલ્લો બંધાઈ ગયો. રાજપુત્ર એકલો છે, તેની સાથે રમવાને કોઈ સોબતી હોય તો સારું, એમ વિચારીને દુષ્ટબુદ્ધિએ તેને પૂછ્યું કે: “તારે એક સુંદર બચુકડી બહેનપણી જોઈએ છે?”

રાજપુત્રે હા કહી, એટલે એક સુંદર છોકરી આવી. એકખીન્નના સહવાસથી બન્ને જણ હુળીમળી આનંદથી રહેવા લાગ્યાં.

ખીજી બાજુ રાણી જાગી ને રાજપુત્રને જોયો નહિ, તેથી તે રડવા લાગી. બધાનાં મનમાં થયું કે કોઈ હિંસક પક્ષીએ કુંવરને મારી નાખ્યો હશે. રાજાને ઘણું દુઃખ થયું અને રાણીની બેદરકારી ઉપર તેને ઘણી રીસ ચઢી.

ત્યાં કોઈથી જવાય નહિ એવી એક ઊંચી ટેકરીની ટોચ ઉપર એકઠાંડિયો મહેલ રાજાએ રાણીને બાંધી આપ્યો, અને ત્યાં અન્નપાણી વગર તેને રાખવા પ્રધાનને હુકમ કર્યો. પ્રધાને નિરૂપાયે રાજાની આજ્ઞા પાળી રાણીને પેલા મહેલમાં મોકલી. રાણી પોતાના નશીબને દોષ દેતી ત્યાં રહી.

અપોર થતાં, રાણીને જમવાની વખત થઈ ત્યારે મહેલ નજીકની ગુફાની બજોલ ઉપરનો પથ્થર ખસેડી બે પક્ષીઓ એની પાસે આવ્યાં. તેઓ જમવાનું લાવ્યાં હતાં. તે થાળીમાં પીરસીને તેમણે કહ્યું કે: “અહીં બાગમાં સાધુપુરૂષ રહે

છે, તેની આજ્ઞાથી અમે આવ્યાં છીએ; અને તું જરાય અદેશો રાખ્યા વગર આનો સ્વીકાર કર.” એ પક્ષીઓએ તેને રાજપુત્રની સઘળી હકીકત કહી; અને થોડા દિવસમાં આવી એ તારો છૂટકારો કરશે, એમ તેને દિલાસો આપી તેઓ ગયાં. રસોઈઆને નિર્દય અને કપટી સ્વભાવનો બાણી રાણીને તેના ઉપર ક્રોધ ચઢ્યો. પણ હમણાં તો અહીં એકાન્ત અધારી કોટડીમાં બેસી રહે જ છૂટકો હતો !

આણી પાસ નિરંજન અને તેની બહેનપણી મોહિની, દુષ્ટબુદ્ધિને બાપ જેવો ગણી, સુખેથી રહેવાં લાગ્યાં. નિરંજનને પોતાનાં સંબંધીઓની કશી ખબર નહોતી. નિરંજન મોટો થવા લાગ્યો, એટલે તે પોતાનાં માબાપની શોધ કરશે ત્યારે મારી ખૂરી દશા થશે એમ બાણી દુષ્ટબુદ્ધિને તેનો નાશ કરવાની ઈચ્છા થઈ.

તેણે મોહિનીની મદદ માંગી, અને કહ્યું કે: “બપોરે નિરંજન સૂઈ જાય ત્યારે એની જીભ કાપી નાંખજે.”

બિચારી મોહિની આ સાંભળી અત્યંત દુઃખી થઈ, અને આ વાત નિરંજનને કહેવી, એમ વિચાર કરીને તેણે તેને કહી. નિરંજને થોડી વાર વિચાર કરીને કહ્યું કે: “તું એક બતકને મારી તેની જીભ લાવજે અને સાંજે જ્યારે આપે ત્યારે તેને ફેખાડજે.”

આ સાંભળી મોહિનીને નિરાંત વળી અને બતકને મારી તેની જીભ નિરંજનના ખંડમાં મૂકી રાખી દુષ્ટયુદ્ધિની રાહ જોતી તે બેઠી.

સંધ્યાકાળે દુષ્ટયુદ્ધિએ આવીને પૂછ્યું: “મારા કહ્યા પ્રમાણે કયું કે નહિ?” મોહિની તરત જ તેને પેલા ખંડમાં લઈ ગઈ, અને જીભને કટકો બતાવ્યો. આ જોઈને એ તો રાજી રાજી થઈ ગયો. તે ઘડીએ જ નિરંજને બહાર નીકળી તેને શાપ આપ્યો કે: “નીચ ! મોંમાંથી તારૂંખા નીકળતા હોય તેવો કાળો કૂતરો થઈ જા.”

રાજપુત્રના મોંમાંથી શબ્દ નીકળતાં જ એ કાળો કૂતરો થઈ ગયો. નિરંજને તેને એક ઠેકાણે બાંધી રાખ્યો.

બીજે દિવસે નિરંજને મોહિનીને કહ્યું કે: “કાલે રાત્રે એક સાધુ પુરૂષે સ્વપ્નામાં આવી મને મારી સઘળી હકીકત કહી; અને તેથી મારાં માબાપને જોવાની મને ઈચ્છા થઈ છે. હું આજે જ જઈને તેઓને મળીશ, અને પછી તને તેડવા આવીશ.” મોહિનીનો વિચાર સાથે જવાનો હતો, પણ નિરંજનનું કહેવું કબૂલ રાખવું પડ્યું. એટલામાં નિરંજનને થયું કે વખતે રસ્તામાં કંઈ વિઘ્ન આવી પડે તો ? એમ ધારી મોહિનીને ‘બટમોગરાનું કૂલ’ બનાવી દઈ પોતાના અંગરખાના ખિસ્સામાં મૂક્યું.

કેટલેક દિવસે, કાળા કૂતરા સાથે, નિરંજન નગર આગળ આવી પહોંચ્યો. ત્યાં આવી તેણે એક ટેકરી પર જ્યાં કોઈથી જવાય નહિ એવું ઘર દીઠું. ઉપર જઈને જોવાની એને સહજ ઈચ્છા થઈ. દિવ્ય શક્તિથી તે તરત ત્યાં જઈ પહોંચ્યો; અને ઘરમાં જઈને ડોકિયું કર્યું તો મરવા પડેલી હોય એવી એક સ્ત્રી જોઈ.

પછી એણે ખડાર આવી આસપાસનાં લોકોને પૂછ્યું ત્યારે ખબર પડી કે તે સ્ત્રી કોઈ નહિ, પણ પોતાની વહાલી માતા છે. દુષ્ટ રસોઈઆને લીધે તે આ સ્થિતિએ પહોંચી છે. આ હુકીકત સાંભળી તેને દુઃખ થયું. એ પાછો ઘરમાં ગયો અને બોલ્યો: “ઓ બા ! તારું શરીર આવું કેમ થઈ ગયું?”

રાણીને માણસનો અવાજ સાંભળી ઘણી નવાઈ લાગી; કારણ તેણે ઘણા વખતથી માણસનો શબ્દ જ સાંભળ્યો નહોતો. તેથી તેને સંશય થયો કે વખતે પક્ષીઓ આવ્યાં હશે; એમ ધારી તેણે કહ્યું કે: “હું હમણાં જ જમી છું, એટલે મારે કશું જોઈતું નથી.”

આ સાંભળી નિરંજન અંદર ગયો અને બોલ્યો: “મા ! મા ! હું જ તારો પુત્ર નિરંજન. તારો છૂટકારો કરવાને હું આવ્યો છું. હવે શોક છોડી દઈ વહાલથી બોલ.” રાણી તો આ સાંભળી હરખચેલી થઈ ગઈ. પછી તેણે પ્રેમથી આશીર્વાદ

આપ્યો, અને બને જણ કાળા કૂતરા સાથે નગરમાં ગયાં.

રાજા આપણને એકદમ ઓગળશે નહિ માટે થોડા દિવસ ત્યાં શિકારી થઈ રહેવું, એમ નિરંજને ધાર્યું. રાજાની પાસે જઈને તેણે આ ઈચ્છા પ્રગટ કરી. રાજાના મનમાં કે આપણા જંગલમાં રાતાં હરણ નથી, માટે તેને હરણનો શિકાર કરી લાવવાને નોકરી પર રાખ્યો.

નિરંજન કૂતરા સાથે નગર બહાર ગયો. તેની દિવ્ય શક્તિથી બધે રાતાં હરણ દેખાયાં. પછી તેનો શિકાર કરીને રાજાને ઘણાં હરણ આપ્યાં. તે જોઈ રાજાને ઘણો અચંબો લાગ્યો; તે ખુશી ખુશી થઈ ગયો.

ખીજે દિવસે રાજાએ એક મોટી મિજબાની કરી. મોટા મોટા ગૃહસ્થોને બોલાવ્યા. નવા શિકારીને બોલાવ્યો. તેનું પરાક્રમ જોઈ તેના પર ખુશ થઈ ગયેલા રાજાએ તેને પોતાની પાસે બેસવાનું કહ્યું, ત્યારે તે બોલ્યો કે: “રાજાજી! હું એક સાધારણ માણસ છું. મને આટલું બધું માન હોય નહિ.”

પરંતુ રાજાના આગ્રહથી તેને બેસવું પડ્યું.

પણ પોતાની માને અહીં કોઈ સંભારતું નથી તે જોઈ તેને મનમાં ઘણું ખોટું લાગ્યું. પોતાની માને કોઈ બોલાવે તો સાફ—એવી ઈચ્છા થતાં જ તેનામાં જે દિવ્ય શક્તિ રહેલી હતી તેને લીધે મુખ્ય પ્રધાન બોલ્યો કે: “રાજાધિ-

રાજ ! રાણીસાહેબ જીવે છે કે નહિ તે જાણવાની મને ઈચ્છા થઈ છે.” રાજાને આ સાંભળી ક્રોધ ચઢ્યો, અને બોલ્યો કે: “એ દુષ્ટાએ મારા એકના એક પુત્રને જંગલી જનાવર પાસે મરાવી નાંખ્યો. તેનું નામ લેવું જે મને ગમતું નથી. છો જીવે કે મરે.”

આ સાંભળતાંજ નિરંજન બોલી ઊઠ્યો: “રાજાધિ-રાજ ! હું વચ્ચે બોલું છું, તેથી માફી માગું છું. હું તમને આજે એક વાત કહેવાને ઈચ્છું છું. તે તમે બધા એકચિત્તે સાંભળો !”

બધાના કાન તેના તરફ વળ્યા. નિરંજન બોલ્યો: “રાજાસાહેબ, તમે રાણીના તરફ ઘણો અન્યાય કર્યો છે. તમારા છોકરાને જનાવરે મારી નથી નાંખ્યો, પણ રાણી જે વખતે ઊંઘતી હતી તે વેળા તમારો રસોઈઓ તેને ઉપાડી ગયો હતો. તમારી સામે જે અત્યારે બોલે છે તે જ તમારો નિરંજન. મારામાં દિવ્ય શક્તિઓ રહેલી છે. મારી માતા રાણીનો કશો દોષ નથી. જેણે આવું કાળું કામ કર્યું તે કાળા કૂતરાના રૂપમાં આપની સામે ઊભો છે. તમને જોવાનું મન હોય તો તે માણસના રૂપમાં આવી જશે.”

આ શબ્દો રાજકુમાર નિરંજનના મોંમાંથી બહાર પડ્યા ન પડ્યા, એટલામાં તો સાંકળીએ બધાએલો કાળો કૂતરો

બટમોગરાના ફૂલમાંથી નીકળ્યા
મોહિની ત્યાં બેઠી રહી.

માણસ થઈ ગયો. તેને જોતાં જ રાજાને ઘણો ક્રોધ ચઢ્યો. તેને ફાંસીએ ચઢાવવાનો તેણે હુકમ કર્યો. રાજાને પોતાનો પુત્ર જીવતો છે એમ જાણી ઘણો આનંદ થયો; અને રાણીને જોલાવવા માટે પ્રધાનને હુકમ કર્યો. નિરંજન જોલ્યો: “મને સંકટને સમયે મદદ કરી મારો પ્રાણ બચાવ્યો એવી એક ‘મોહિની’ને જોવાની તમારી મરજી છે?”

રાજાએ હા કહી. એટલે નિરંજને પેલું અંગરખામાં રાખેલું બટમોગરાતું ફૂલ કાઢ્યું; અને ‘મોહિની’ એમ જૂમ પાડતાં જ, તે ફૂલમાંથી નીકળીને ઉભી રહી.

આ જોઈને રાજાને ઘણો આનંદ થયો; અને તેને પાસે લઈ હર્ષનાં આસુથી નવરાવી. રાણીને ઘણું કષ્ટ પડ્યું તેથી રાજા પશ્ચાતાપ કરવા લાગ્યો. મધુર વચનથી રાણીને તેણે ધીરજ આપી. પછી બધાં સુખેથી રહેવા લાગ્યાં; અને આનંદ આનંદ થઈ રહ્યો.

રાજગોરે આવી નિરંજનને રાજતિલક કર્યું. મોહિની નિરંજનને પરણી. આખું ગામ લગનમાં મહાલ્યું અને સારું સારું ખાઈ પી સુખી રહેવા માંડ્યું.

પ્રજ્વલિત નામનો એક દેશ છે, ત્યાં બાળકોને કોઈ દિવસ શિક્ષા કરવામાં આવતી નથી. છોકરાં ગમે તેટલાં તોફાની, ગમે તેટલાં હડીલાં, અને ગમે તેટલાં કહ્યું ન માનનારાં હોય તો પણ તેમને શિક્ષા કરવામાં નથી આવતી. તે દેશના કાયદામાં જ એવી બંધી હતી. પણ એને બદલે બીજું એક હતું. જ્યારે આ હડીલાં છોકરાં રાત્રે ઊંઘી જતાં, ત્યારે બે કાકાકૌઆ આવતા, આ છોકરાઓને લઈ જતાં, અને સવારે ઊઠે તે પહેલાં પાછા લાવી મૂકતા સબ કરવાના કરતાં તો સારું, નહિ વાડ ? બીજે દિવસે સાધા-

રણુ રીતે તોફાની કંકાસી છોકરાં તદ્દન સુધરી ગયેલાં દીસતાં.

આ દેશમાં કનુ અને કાન્તા નામનાં છોકરાં પોતાનાં માબાપ સાથે રહેતાં હતાં. આ બંને છોકરાં આમ તો સારાં હતાં, અને કાકાકૌઆ સાથે જવાની તેમને જરૂર પડી ન હતી. કનુની ઉમ્મર આશરે છ વરસની અને કાન્તાની ચાર વરસની હતી. કાન્તાના વાળ ભૂખરાં અને ભરાવદાર હોવાથી ઠેક ખલા સુધી જૂલતાં રહેતાં. પણુ જ્યારે જ્યારે માથું ચોળવામાં આવતું અથવા વાળ ચોળવાનું કહેવામાં આવતું ત્યારે કાન્તાના કબ્જિયાનો પાર ન રહેતો. એક દિવસ તો માથું ચોળાવતાં એટલું ઘમસાણુ ચાલ્યું કે તેણે હાથપગ પછાડી નાંખ્યા; અને ખૂમેખૂમ પાડી એવો તો રોવા લાગી, કે એની મા તો ત્રાસી જ ગઈ અને કાન્તાને ખસેડી નાંખી બોલી કે: “આમ તો મારાથી તારું માથું નહિ ચોળાય. મારો વખત નકામો જાય છે. ખીજા દેશમાં હત, તો માર્યા વિના ન રહેત. પણુ શું કરું, અહીં આવીને રહ્યાં છીએ.” કાન્તા તો માથું ચોળવાની પીડા ગઈ એટલે રાજી રાજી થઈ ગઈ અને બહાર બાગમાં જઈ રેતીનાં ઘર બનાવવા લાગી. તેજ સવારે કનુ પણુ હઠીલો થયો હતો, ને ન નાહવાની જીદ લઈ બેઠો હતો. એની હઠ જોઈનેજ કાન્તા તે દિવસે હઠીલી થઈ હતી. કનુ પોતે નાહ્યો નહિ, પણુ જ્યારે મા તેને

નાહવાને સમજાવવા લાગી ત્યારે કુંડીનું પાણી મા ઉપર રેડી દીધું. માએ કંટાળી નવડાવ્યા વિના જ લૂગડાં પહેરાવ્યાં. એટલે કનુ પણ ખુશી થઈ કાન્તા બેઠે રમવા ગયો.

બન્ને છોકરાં આમ હઠીલાં થયાં હતાં, તેથી તેમની માતાની દિલગીરીનો પાર ન રહ્યો. ઘરનું કામકાજ કરતી હતી પણ મૂગે મોઢે જ.

છોકરાંઓ માની દિલગીરી સમજતાં ન હતાં, પરંતુ રમવાનું મળવાથી વધારે ખુશ થયાં હતાં અને સજા ન કરવાનો કાયદો ઘડવા માટે કાયદો ઘડનારનું ભલું ઈચ્છતાં હતાં.

કનુ અને કાન્તા એમ ધારતાં હતાં કે મા સાંજે ખુશ થશે અને માથાં ચોળશે, નવરાવશે. પણ આજે એમાંનું કશું જ થયું નહિ. માએ બંને છોકરાંને એમ ને એમ સૂવાડયાં, એટલું જ નહિ પણ રોજની માફક પડખામાં લઈ વાંસે હાથ પણ ફેરવ્યો નહિ. રાતે કાકાકૌઆઓ આવ્યા અને બંને છોકરાંને લઈ ગયા. ઊડતાં ઊડતાં બહુ જ ઊંચે જઈ ઘણે દૂર પરીઓના મુલકમાં તેઓ ઊતર્યાં.

“સીધા જાઓ” એટલું કહી પક્ષીઓ ઊડી ગયાં.

છોકરાંઓએ કરોળીઆના જાળાનો બનાવેલો નાનો દરવાજો ઊઘાડ્યો, અને અંદર દાખલ થયાં. રસ્તાંની બંને

બાબુએ ઊંચા, પણ ખુશબોદાર ફૂલથી લચી પહેલાં બોર-સળીનાં ઝાડ સિપાઇઓની હાર ઊભી હોય તેમ આવી રહ્યાં હતાં. કનુ અને કાન્તા જેવા દાખલ થયાં કે તરત અંપો બંધ થઇ ગયો અને ઘંટ વાગવા લાગ્યો. એક નહિ પણ અનેક ઘંટનો અવાજ સાંભળી કનુ બોલી ઊઠ્યો: “આ શું? ઘંટ શા માટે વાગે?”

બોરસળીના ઝાડે ગંભીરપણે જવાબ આપ્યો: “તમે આવ્યા છો તેની પરીને બખર પડે, એટલા માટે આ ઘંટ વાગે છે. સીધાં ચાલ્યા જાઓ.”

“કેવાં બેદરકાર ઝાડ છે?” કનુ બબડ્યો.

લાઇબ્રેરેન આગળ ચાલ્યાં એટલે એક મજનુ બાગ નજરે પડ્યો. તેમણે આટલાં બધાં સુંદર ફૂલ કદિ જોયા ન હતાં. પરી કયાં હશે એનો વિચાર કરતાં તેઓ આખો બાગ ફરી વળ્યાં. એટલામાં સામેથી છ સુંદર બટુકો તથા છ સુંદર બાળાઓ આવતાં દેખાયાં. આ પરીઓનાં છોકરાંએ ફૂલનાં એવા તો સુંદર લૂગડાં પહેર્યાં હતાં કે તેઓ પોતે પણ ફૂલ જ હોય એમ લાગતું.

“આ બાબુ આવો.” તેઓ બોલ્યાં, પણ કનુ કે કાન્તાને અડક્યાં નહિ.

કાન્તા બોલી ઊઠી: “તમે અમારી સાથે નહિ રમો ?

તમારી સાથે રમવાનું મને બહુ મન છે.”

પરીઓનાં છોકરાંએ માથું ધૂણાવી કહ્યું: “ના, અમે તમારી સાથે નહિ રમીએ.”

પરીઓનાં છોકરાં કનુ-કાન્તાને એક નાના લીલા બાજઠ ઉપર બેઠેલી પરી પાસે લઈ ગયાં. આ પરી ગુલાબના જેવી સુંદર હોવાથી ગુલાબ છે કે પરી તે કનુ અને કાન્તા થોડી વાર તો સમજ્યાં નહિ.

મીઠે અવાજે પરીએ પૂછ્યું: “આ છોકરાં કોણ છે?”

પરીઓનાં છોકરાં બોલ્યાં: “એમનાં નામ કનુ અને કાન્તા છે.”

“એમને મારી સામે ઊભા રહેવાનું કહો.”

પછી કનુ અને કાન્તા પરીની સામે ઊભાં રહ્યાં અને પરી તથા પરીનાં છોકરાંઓ તેમની સામે જોઈ રહ્યાં. પરીની એક બાજુએ છોકરાઓ ઊભા હતા ને બીજી બાજુએ છોકરીઓ ઊભી હતી. પરીએ કનુ અને કાન્તાને કહ્યું: “મને એમ ખબર મળી છે કે તમે હઠીલાં થયાં હતાં; અને તમે ગંદાં લાગો છો.”

“તેમાં શું થઈ ગયું?” કનુ આટલું જ બબડ્યો; પણ તરત જ તેને લાગ્યું કે ન બોલ્યો હતો તો સારું; કારણ કે પરી પણ તેની માતાની પેઠે આ શબ્દથી દિલગીર થઈ

બકુલ

ગાંડીવ

પરીઓનાં છાકરાં કુતુ અને કાન્તાને એક નાના
લીલા બાજદ પર બેઠેલી પરી પાસે લઇ ગયાં.

ગઈ અને તેનો ગુલાબ જેવો ચહેરો ફિક્કો પડી ગયો.

પરી ધીરે રહીને બોલી: “શું થઈ ગયું તે તું જાણે છે ?”

આટલું કહી છોકરાઓ અને છોકરીઓના સામું જોઈ તે બોલી: “છોકરાંઓ, આજે આ બે છોકરાંને વાંસે હાથ ફેરવ્યા વિના ને પડખામાં લીધા વિના એમની માથે કેમ સૂવાડી દીધાં ?”

છોકરાં બોલી બિઠ્યાં: “તેઓ બહુ ગંદાં હતાં તેથી.”

“અને તમે કાન્તાએ રમવાનું કહ્યું ત્યારે તેમની સાથે કેમ ન રમ્યાં?”

“કારણ તેણે આજે માથું ચોળાવ્યું કે ચોળાવ્યું નથી. અને જે છોકરાં ચોક્ખાં ન હોય તેનાથી રમત સારી રીતે રમાય નહિ.”

કાન્તા બોલી: “વારૂ વારૂ હવે ! કેમ ન રમાય ? રમાય.”

પરી બોલી: “કાન્તા, રમી જો. આ રહ્યો દડો.”

કાન્તાએ દડો લીધો ને આમતેમ ઉછાળવા લાગી. પણ થોડી વારમાં તો તે થાકીને લોથ થઈ ગઈ ને રમત પડતી મૂકી.

પરીએ છોકરાંઓને કહ્યું: “કાન્તા કેમ થાકી ગઈ તે કહો.”

છોકરાંએ કાન્તાને કહ્યું: “તું બાણે છે કે જ્યારે તાપ બહુ પડે છે ત્યારે આખા શરીરમાંથી પરસેવાનાં ટીપાં બહાર આવે છે.”

કાન્તા પોતાના હાથ ભેઈ બોલી: “મને તો કાંઈ પરસેવો થયો નથી.”

“તેનું કારણ એટલુંજ કે તું બહુ ગંદી રહે છે. શરીરમાં જે કાણાંમાંથી પરસેવો બહાર નીકળે છે, તે બંધ થઈ ગયાં છે. જ્યારે તું રમે છે-ઢોડે છે, ત્યારે પરસેવાના પાણીને બહાર નીકળવું હોય છે, પણ રસ્તો જડતો નથી. આથી એ પાણો શરીરમાં જ રહે છે ને તેથી તને થાક લાગે છે.”

કનુ બોલ્યો: “ખા એક વખત કહેતી હતી ખરી.”

પરીએ કહ્યું: “તે તને સાંભરે છે, છતાં તું આટલો બધો ગંદો છે, એ કેટલી દિલગીરીની વાત!”

કનુને પરીનું કહેવું ખરૂં લાગ્યું અને પોતે ગંદો છે એવી સમજ તેને પહેલવહેલી જ પડી. હાથ કાળા થઈ ગયા હતા અને લગડાં ઉપર ધૂળ ધૂળ થઈ હતી. તેની મા હમેશાં તેના લૂગડાં સાફ કરતી; પણ આજ ક્યાં નહોતાં.

પરીએ કનુને પૂછ્યું: “આ બાગ તને ગમે છે?”

“હા જી.”

“તાજી અને આનંદ આપે એવી સુગંધ આવે છે ?
અને ફૂલોના રંગ ગમે એવા છે ?”

“હા જી.”

“આ ફૂલો તાજાં અને શોભીતાં શાથી છે તે તું
જાણે છે ?”

કનુ વિચારમાં પડ્યો.

“હુમેશાં સવારમાં તેઓ ઝાકળથી નડાય છે. વરસાદ
આવે છે, ત્યારે તમારી પેઠે કઞ્જિયોકંકાસ કરી નાસી જતાં
નથી, પણ ઊભાં રહી વરસાદનાં પાણીથી ચોક્ખાં થાય છે.”

“ખરું કહો છો ?”

“હા. કનુ ! પેલા સુંદર કમળને તોડી લાવ તો.”

કનુ તો એ નાજુક, સુંદર પાંખડીવાળા કમળને બેઠ
રહ્યો, ને પોતાના હાથ સાથે સરખાવવા લાગ્યો.

“ના, ના, હું નહિ અડકું. રખેને મારા હાથથી
એને હાથ પડે.”

“ત્યારે આ છોકરાં સાથે સાતતાળી રમો. લે, હાથ
ઝાલ, ને તાળીઓ આપ !”

બટમોગરાની નાની ખીલતી કળી જેવી એક ખૂબસૂરત
છોકરી પાસે આવી. પણ તેને બેઠને જ કનુ પરીને પગે
પડી કહેવા લાગ્યો કે: “આવી સુંદર છોકરીને મારા હાથ

અડે એ ઠીક લાગતું નથી. ધૂળના થરવાળા મારા ખૂટ એની મુખમલની શોભીતી સપાટો ઉપર પડે તો સપાટ બગડ્યા વિના રહે જ નહિ; અને મારો મેલો કબજો એના ફરાકને અડકે તો ફરાક ગંદું થઈ જાય.”

પણ એ બધાં કરતાં યે આવી સુંદર—સ્વચ્છ ફૂલ જેવી છોકરી પોતાના જેવા ગંદા છોકરા તરફ જુવે છે તે જોઈ તેને બહુ શરમ લાગી. હું ચોક્કસો હોત તો કેવું સાફ, એમ તેને થયું. દરેક જણ તેની સામું જોતું હતું. દરેકની આંખ જાણે ચાટલું હોય તેમ લાગ્યું અને ચાટલામાં પોતાનો ગંદો વેશ, મેલાં કપડાં અને મેલું શરીર જોઈ તે શરમિંદો પડી ગયો. વાળ ગૂંચવાઈ ગયાં હતાં, આંખમાં પિયા હતા, અને મોં ઉપર ખરેટા ખરેટા હતા. કનુ તો મોં નીચેથી ઊંચું કરી ન શક્યો.

પરીએ કનુને પાસે બોલાવ્યો. તે પરી પાસે ગયો.

પરીએ વહાલથી કહ્યું: “હવે તો તને ગંદા રહેવું નહિ જ ગમતું હોય. પણ જતાં પહેલાં સાંભળ. ન્યારે છોકરાંને ચોક્કસું રહેવું નથી ગમતું, ત્યારે તે કદિ પણ પોતે સાફ રહેતાં નથી. તેઓ ઘડીએ ઘડીએ થાકી જાય છે. તેમને બહુ જ બેદરકાર રહેવાની ટેવ પડે છે. પોતાની માને પણ રાજી રાખતાં નથી. તારી મા દિલગીર રહે, તે તને

ગમે છે ?”

“ના.”

“ખરું ને ? ત્યારે નાહતી વેળાએ કદિ હાં કરતો નહિ. અને દરરોજ શરીર ચોળી નાહજે. નાહવાથી આ ફૂલો જેવો તાજો અને સુંદર દેખાઈશ, સુખી થઈશ ને સારો રહીશ અને તેથી કાંઈક જીદું જ થશે.”

“શું થશે ?”

“જરા વિચાર કર.”

કતુ હસીને ઓઢ્યો: “હાં. હાં. હું સમજ્યો. બા અમને વાંસે હાથ ફેરવ્યા વિના નહિ સૂવાડે. હાથ ફેરવે છે તે બહુ સારું લાગે છે.”

“ખરાખર. માનો હાથ ફર્યા વિના આપણને નિરાંતે બિંધ આવતી નથી.”

કતુ અને પરી વચ્ચેની વાતચીત સાંભળી કાન્તાએ નિસાસો મૂક્યો અને નીચું જોઈ રહી.

“શું છે, કાન્તા ?” પરીએ પૂછ્યું.

“મારું માથું દુઃખે છે.”

“છોકરાંઓ, કાન્તાનું માથું શા માટે દુઃખે છે તે કહો.”

“કારણ કે તેણે વાળ ઓળાવ્યા નથી, ને ધુપેલ નાંખાવ્યું નથી.”

કાન્તા બહુ શરમાઈ ગઈ અને કોઈ ન દેખે તો સારું એમ તેના મનમાં થઈ ગયું.

“કાન્તા સાથે કોણ રમશે ?”

છોકરાંમાંથી કોઈએ હા પાડી નહિ. કાન્તાનું માથું ઢુઝતું હતું તેથી તે રમતમાં ઘડીઘડી ચિઠાતી હતી; અને ચિઠિયાં છોકરાં સાથે કોણ રમે ? બાની પેઠે પરી બહુ જ દિલગીર થઈ હતી એમ કાન્તા સમજી ગઈ.

“મારી પાસે આવ.” એમ કહી એક છોકરી પાસે પરીએ કાંસકી, ધુપેલ ને ચાટલું મંગાવ્યું. કાંસકી સોનાની હતી. ધુપેલનો ખ્યાલો રૂપાનો હતો અને ચાટલાનું ઘર પાણીદાર મોતીનું હતું. ઉપર રજ પણુ ધૂળ નહોતી. પરીએ ચાટલું કાન્તાના હાથમાં આપ્યું. ચાટલામાં મેં જોતાં જ કાન્તા રોઈ પડી. વાળ ઉપર હાથ ફેરવતાં તે ચીકણા લાગ્યા. જૂઓ લલમદતી હતી. અને લટો શરીરના માળા જેવી થઈ ગઈ હતી.

પરીએ કહ્યું: “છાની રહે. હું માથું ચોળીશ.”

“ના, ના, કાંસકી બગડશે. દાંતા ભાંગી જશે. વળી તમારા હાથ બગડશે એ જુદું.”

પરીએ કાંસકી વગેરે મોકલાવી દીધું અને કાકાકૌ-આઓને ખોલાવાનો હુકમ કર્યો.

કનુ અને કાન્તા ગંદાં હતાં, તોપણ પરીને ભેટ્યાં. આ વેળા પરીને સહેજ પણ કાઢ પડ્યો નહિ. પરી તેમને લઈ દરવાજા પાસે આવી. બોરસળીનાં ઝાડે પણ નમીને બંનેને બોલાવ્યાં.

ઝાંપા બહાર પક્ષીઓ વાટ ભેટાં હતાં અને કનુ ને કાન્તા આવ્યાં કે તરત જ તેમને ઘેર લઈ ગયાં ને પહેલાંની માફક પથારીમાં સૂવાડી દીધાં.

સવારે એમની માએ ઊઠાડ્યાં, ત્યારે એકદમ તેઓ ઊભાં થયાં, મોં ઘોઈ નાંખ્યું અને એવાં તો ચોફાં થઈ ગયાં, કે નાસ્તો કરતી વખતે તેમને ભેંઈને તેમના બાપું બહુ જ રાજી થયા. મા અને બાપુજીને રાજી થતાં ભેંઈને છોકરાં રાજી થયાં. આજે તો બા સવારમાં પ્રભાતિયાં ગાતી હતી અને કામ કરતી હતી. તે આનંદી દેખાતી હતી; કારણ છોકરાં પોતાની મેળે સ્વચ્છ થયાં હતાં અને સમજ્યાં હતાં કે ચોફાં થઈશું તો જ સુખી થઈશું.

“કાન્તા ! આવ, તારું માથું ચોળું. જો, પછી તું કેવી સારી દેખાઈશ ?”

કનુએ આજે નાહતાં જરી પણ આડાઈ કરી નહિ. કાન્તા માથું ચોળાવવા ગઈ અને જરા પણ રોયા વિના માથું ચોળાવ્યું ને ચોળાવ્યું.

એક ગામમાં કેટલાક ઠગારા વસતા હતા. તેઓ
 બીજાઓને ઠગવામાં જ મોટાઈ સમજતા.
 એક વખત તેમની ટોળી એક જગ્યા પર ભેગી થઈ અને હુવે
 કોને ઠગવો તેનો વિચાર બધા કરવા લાગ્યા. ત્યાં એક જણ
 બોલી ઊઠ્યો: “મારવો તો હાથી અને ઢૂંટવો તો ભંડાર!
 હુવે નાની નાની ઠગાઈઓથી તો ધરાઈ ગયા. તમારી
 બધાંની નજરમાં આવતું હોય તો એક ભારે તડાકો બતાવું.”

બધા બોલી ઊઠ્યા: “બતાવો ભાઈ, બતાવો. તમે તો
 દરેક વખતે એવી કાંઈ સારી વાત લાવવાના જ.”

આ સાંભળી પેલો ઠગ ખુશ થઈને બોલ્યો: “ભુઓ, આપણે કોઈ વખત અંબાજી જતા સંઘની ખબર લીધી નથી, તેથી સંઘવી રાજાને બોલું લાગશે. માટે ચાલો, આપણે આ વખતે એમની ખબર લઈ આવીએ.”

બધા હસ્યા ને બોલ્યા: “પણ એટલાં બધાં માણસોની સામે આપણે કેવી રીતે થઈ શકીશું? ઘણાં માણસો સામે હિંમત લીડવામાં તો કાંઈ યુક્તિ નેઈએ, તે કોઈને આવડે છે?”

એકે કહ્યું: “મને કોઈ પણ વસ્તુની અંદર મીણા (ઘેન) મૂકવાનો મંત્ર આવડે છે.”

બીજા માણસ બોલ્યો: “મને એક રાતમાં બધાં શાક તૈયાર કરતાં આવડે છે.”

ત્રીજા બોલ્યો: “હું એક કલાકમાં દાડમના છોડ તૈયાર કરી બાણું છું.”

ચોથાએ કહ્યું: “હું ચારે બાજુ પર ચાર કાંકરા મૂકી પાણી છાંટી મંત્ર બાણું છું, ત્યારે ત્યાં ઘણી સુશોભિત વાડ ઉત્પન્ન થાય છે.”

તેમનો સરદાર ક્યારનો ગુપચુપ સાંભળતો હતો, તે બોલ્યો: “શાબાશ! શાબાશ! મારા શૂરવીરો! ચાલો ત્યારે, આપણે તેને માટે જગ્યા નેઈને સઘળું નક્કી કરી રાખીએ.”

પછી બધા ઊઠ્યા, બધું નક્કી કર્યું અને છૂટા પડી ગયા.

એકાદ મહિના પછી જાત્રાળુ લોકોનો સંઘ જાત્રા જવા નીકળ્યો. તે લોકો પોતાની હુમ્મશની ઉતારો કરવાની જગ્યા પર આવી પહોંચ્યા અને જોયું તો ત્યાં કોઈની દાડમની વાડી બનેલી હતી ! તેથી તેમને જગ્યા બદલવી પડી. વાડીથી થોડે દૂર તેમણે પડાવ નાંખ્યો.

એક તરફ સઘળાંઓને માટે રસોઈ બનવા લાગી. કેટલાકો જોઈતો સામાન લેવા જુદે જુદે રસ્તે ગયા, અને કેટલાક અહીંતહીં ફરવા લાગ્યા. ફરતાં ફરતાં બેત્રણ માણસો પેલી વાડી પાસે આવ્યા ને આવી સરસ તૈયાર થયેલી વાડીનો કોણ ધણી હશે એમ ધારી ચારે બાજુ જોવા લાગ્યા, પણ કોઈ દેખાયું નહિ. તેથી ચોરી કરવા મન લલચાયું. લાકડી વડે છીંડું પાડી સર્વે અંદર પેઠા; અને તૈયાર થયેલાં મઝેદાર દાડમ તોડી એકઠાં કરવા લાગ્યા.

કેટલોક વખત આમ કર્યા પછી તેમને ખીક લાગી કે રખેને વાડીનો ધણી આવે તો આટલાં પણ પડાવી લે. આમ ધારીને તેઓ નાસી ગયા. ઉતારા પર જઈ ખીજાઓને વાત કરી, તો સૌનું મન લાલચને વશ થઈ

ગયું, અને બખ્ખે ત્રણ ત્રણની ટોળીઓ બની ધીમે ધીમે દાડમ લઈ આવવા લાગ્યા. થોડા વખતમાં લગભગ બધી વાડી ખલાસ થઈ ગઈ. પછી બધા મળી દાડમનું શરખત બનાવવા બેઠા.

પણ સંઘમાં એક ડાહ્યો વૃદ્ધ માણસ હતો તેના મનમાં શક પેઠો. તેણે કહ્યું: “તમે શરખત પીશો નહિ, કારણ કે આપણી હુમ્મેશની જગ્યા બણવા છતાં તે સ્થળે દાડમ વાબ્યાં છે ને વળી આવે દિવસે રખવાળ સરખો પણ રાખ્યો નથી, તેથી એ બાખતમાં મને તો કાંઈ ખૂરું ભાસે છે. વાવનારના મનમાં કાંઈ પણ લુચ્ચાઈ હશે.”

આમ તે બિચારાએ કહ્યું, પણ બધાના મત એક. નગારખાનામાં તતૂડીનો અવાજ કોણ સાંભળે ? એક જણે જવાબ દીધો: “કાકા, તમારે ન પીવું હોય તો ન પીશો ! તમારે બીજાની શી પંચાત ?” અને પછી મનમાં બબડયો: “ડાસો બહુ ડાહ્યલો છે તો !”

આવો જવાબ મળવાથી તે માણસ કંઈ બોલ્યો નહિ. જમ્યા પછી બધાએ શરખત પીધું, પણ પેલા ડાસાએ પીધું નહિ. થોડી વારે સૌને એવું ઘેન ચઢવા માંડ્યું કે સૌ જ્યાં બિલા હતા ત્યાં જ સૂઈ ગયા. નાના મોટા કોઈમાં ભેદ રહ્યો નહિ. પેલા ભલા ડાસાએ વિચાર્યું કે આનું પરિણામ

કાંઈ પણ ખોટું તો આવશે જ; માટે જે થાય તે હવે મૂગે મોંએ બેવું. એવો નિશ્ચય કરી તે પણ બધાંની સાથે ઘેનનો ડાળ કરીને સૂઈ ગયો.

મધરાત થઈ એટલે કેટલીક મશાલોનાં અજવાળાં જણાયાં. પેલા ઠગો ત્યાં આવીને ઊભા. તેઓનો સરદાર આગળ આવ્યો અને સાથીઓને પૂછ્યું: “તમે મારા કહેવા પ્રમાણે મોટો ખાડો ખોદી રાખ્યો છે ?”

પેલાઓએ જવાબ દીધો: “હા, જી.”

પછી એક બહુવાળો બોલ્યો: “હવે જુઓ મારો ઈલમ. આપણે જરા થે મહેનત કર્યા શિવાય બધું કામ કરાવી શકીશું.” એમ કહી તેણે પોતાના ગજવામાંથી થોડા અડ-દના દાણા કાઢ્યા અને ત્યાં સૂતેલાઓ પર નાંખ્યા. આ બધું પેલો ઘરડો માણસ સૂતો સૂતો સાંભળ્યા ને બેચા કરતો હતો.

પછી પેલા બહુગરે ઘાંટો પાડીને કહ્યું: “દાડમજી !”

તરત બધા સૂતેલાઓએ “જી” એવો શબ્દ કર્યો.

સરદારે કહ્યું: “તમે બધા ઊભા થાઓ.”

તરત બધા ઊભા થયા.

“હવે તમે બધા પોતે પહેરેલા દાગીનાનો અહીં ઢગલો કરી દો.”

મધરાત થઈ એટલે ફટલીક
મશાસોનાં અજવાળાં જણાયાં.

બધાએ તે પ્રમાણે કયું. આપણા પેલા ઘરડા માણસે પણ તેમ કયું.

“હવે બધા એકેક ધોતિયું રાખીને તમારાં ખીન્ન કપડાં અહીં નાંખી દો.”

બધાંએ કપડાં કાઢી આપ્યાં. વળી સરદારે કહ્યું: “ઢાડમજી !”

જવાબ મળ્યો: “જી.”

“હવે બધા મારી પાછળ ચાલો.”

સડસડાટ કરતું ઝપાટાબંધ બધું સરઘસ સરદારની પાછળ ચાલ્યું.

થોડે દૂર ગયા પછી પેલો ખાડો આવ્યો, ત્યાં ઊભા રહી સરદારે કહ્યું: “ઢાડમજી !”

“જી.”

“બધા ઊભા રહી જાઓ અને એક પછી એક ખાડામાં પડવા માંડો.”

આમ તેણે કહ્યું કે તરત તે ઊંઘનાં ઝાડ એક પછી એક અંદર ફૂદી પડવા લાગ્યાં.

હવે પેલા ડોસાના ગભરાટનો પાર રહ્યો નહિ. પણ તેણે હિંમત છોડી નહિ. જેમ જેમ આગળનાં માણસો પડે અને એનો વારો આવે તેમ તેમ તે પાછળ ખસતો જાય.

રાત્રિના ઘોર અંધારામાં અને મળેલી દોલતના આનંદમાં સરદાર આ ભેધ શક્યો નહિ; છતાં પણ છેવટે ડોસાનો વારો આવ્યો. હવે ખાડો લગભગ પોણો ભરાઈ ગયો હતો. ડોસો અંદર પડ્યો એટલે સરદારે હાથ નીચેનાં માણસોને ખાડો પૂરવા કહી અમુક જગ્યા પર આવવાનું કહ્યું, ને પોતે ચાલતો થયો.

થોડી ધૂળ નાંખ્યા પછી એક જણે કહ્યું: “રહેવા દે ને બેવકૂફ ! આમાંથી તે કેણુ એનો બાપ નીકળવાનો હતો ? સરદારસાહેબમાં પણ કયાં અક્કલ બળી છે ? નહિ તો આવા ખાડા પુરાવે ?”

બીજાએ કહ્યું: “આપણે પણ થાકી મૂવા.”

પહેલો બોલ્યો: “ચાલ ચાલ ચાર, ભાગ પાડવાનું મોડું થાય છે.”

બીજો કહે: “હા દોસ્ત, ચાલ, મારાથી પણ આવી મહેનત થતી નથી.”

એમ કહી બધા ચાલ્યા ગયા. તેઓના ગયા પછી ડોસાએ ઈશ્વરનો ઉપકાર માન્યો અને થોડી વારે બહાર નીકળ્યો. સરદાર જે શખ્તો બોલતો હતો તે મોઢથી બોલવા લાગ્યો અને આસપાસનાં ઝાડોના વેલા એકઠા કરવા લાગ્યો. થોડી વારમાં તેણે ઘણા વેલા એકઠા કર્યા અને તેનું એક

દોરડું બનાવ્યું ને ખાડામાં મૂક્યું. પછી તે સરદારની માફક બોલ્યો: “ઢાડમજી !”

અંદરથી જવાબ મળ્યો: “જી.”

“આ દોરડું ઝાલીને બધા ઉપર આવો.”

એક પછી એક દરેક જણે ઉપર આવવા માંડ્યું. થોડા જે છેક નીચે હતા તે મરણ પામ્યા હતા; તે શિવાય બધા ઉપર આવ્યા.

સવાર થવાને થોડી જ વાર હતી. ડાસાએ વિચાર કર્યો કે હવે અહીં વધારે રોકાવું તે ઠીક નહિ. તેથી તેણે બધાને કહ્યું: “ઢાડમજી !”

“જી.”

“બધા મારી પાછળ આવો.”

બધાને લઈ તે પાસેના ગામની ધર્મશાળામાં ગયો. ત્યાં તેણે ધર્મશાળાવાળાને બધી હકીકત કહી, એક અલા-હોદ્દો ઓરડો માંગી લીધો. પછી બધાને સૂવાડયા. બધાને માટે ને પોતાને માટે કપડાં લઈ આવ્યો. પછી એ ગામના ઉપરીને જઈ મળ્યો, અને બધી હકીકત કહી; તથા પેલા ઠગારાનું રહેઠાણ પણ કહ્યું.

તરત સિપાઈઓ દોડાવવામાં આવ્યા. ઠગ લોક હજી ભાગ પાડવાને ત્યાં જ બેઠેલા હતા. તેમને એકદમ કેદ

કર્યા અને ઉપરી પાસે રજુ કર્યા. ઉપરીએ ઠગના સરદાર પાસે બધાને શુદ્ધિ (ભાન) આવે એવો મંત્ર લખાવ્યો. એટલે બધા શુદ્ધિમાં આવ્યા. તેમણે બધાએ ડોસાનો ઉપકાર માન્યો અને જેણે તિરસ્કાર કરી અપમાન કર્યું હતું તે તો ઘણો જ લજવાઈ ગયો. ઠગારાઓને દેશનિકાલની સજા થઈ.

સંઘના લોકે પ્રતિજ્ઞા લીધી કે હવેથી “પારકો માલ તફડાવી ખાવાની દાનત કરવી નહિ.”

પછી સૌ સૌને ઘેર ગયાં.

આંખે આવશે મહાર
ને
વાર્તા કહીશું પહોર

આ ચોપડી તમને ગમી? ગમી હોય તો તમારા ભાઈબંધોને એ વાંચવા ભલામણ કરશો.

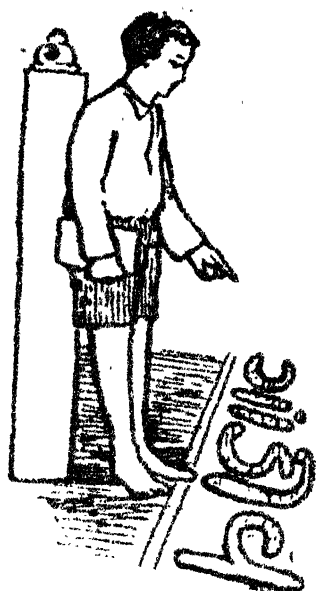
ગાંડીવ કુમારમાળા

હિગતી પ્રજાને તેજસ્વી બનાવ-
નારું શૂરાતન અને પરાક્રમનું
અત્યંત રસભર વાંચન

૧ ગોરીલાનો પ્રેમ	૦૧૧
૨ પૂછડિયાના પ્રદેશમાં	૦૧૧
૩ શિકારિકા-૧	૦૧૧
૪ ગેબી સૃષ્ટિ-૧	}
૫ " -૨	
૬ શિકારિકા -૨	૦૧૧
૭ ચાંદા પર ચઢાઈ	૦૧૧
૮ આકૃતે મર્દા	૧
૯ મોતના પંજમાં	૦૧૧
૧૦ ચીણુગારી	૦૧૧
૧૧ લલ્લુ	૦૧૧
૧૨ સંકટની શોધમાં	૧૧૨
૧૩ જોતીઓ સરદાર	૧૧૧
૧૪ માયાવી દેશ	૧૧
૧૫ ટોમી અને બીજી વાતો	૦૧૧
૧૬ શિકારિકા-૩	૦૧૧

હરેક અથબંડાર વેચે છે.

ગાંડીવ બાળપણવાડિકના ગ્રાહક બનેા

બા બ પ ખ વા ડિ ક

એનો પહેલો અંક નેઈ શ્રી ગિળુભાઈ આપોઆપ
 બોલી પડેલા (૧-૮-૩૪) આ તો સૌ કરતા
 અધિકારી છે. સૌ આપપોતાને એ નેઈ સુધરવું પડે
 શ્રી ઈન્દુલાલ સેવકલાલ દવે: (મેડીકલ ઓફિસર
 વડોદરા) તમે છે: “ગાંડીવ પાશ્વિક બબ્બેજ કોમ
 પ્રિય થવા ઉપરાંત જેને માટે તે પ્રસિદ્ધ થાય છે
 તે સોશિયાલિસ્ટ-આપોઆપ પ્રિય થયું છે..... હાકરા
 ગાલ વેગા કરે છે...વાંચવા માટે હરિદાસ જાણે છે.”

ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર :: સુરત

